Hof van Cassatie van België

Arrest

Nr. C.02.0445.F

VAN HOPPLYNUS INSTRUMENTS, naamloze vennootschap,

Mr. Philippe Gérard, advocaat bij het Hof van Cassatie,

tegen

COHERENT Inc., vennootschap naar Amerikaans recht,

Mr. John Kirkpatrick, advocaat bij het Hof van Cassatie.

I. RECHTSPLEGING VOOR HET HOF

Het cassatieberoep is gericht tegen het arrest, op 7 februari 2002 gewezen door het Hof van Beroep te Brussel.

Afdelingsvoorzitter Claude Parmentier heeft verslag uitgebracht.

Advocaat-generaal André Henkes heeft geconcludeerd.

II. CASSATIEMIDDELEN

Eiseres voert in haar memorie een middel aan.

Geschonden wettelijke bepalingen

- *de artikelen 4 en 6 van de wet van 27 juli 1961 betreffende eenzijdige beëindiging van de voor onbepaalde tijd verleende concessies van alleenverkoop;*
- *de artikelen 2, inzonderheid eerste en derde lid, en 5 van het verdrag van 10 juni 1958 over de erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse scheidsrechterlijke uitspraken opgemaakt te New York, goedgekeurd bij de Belgische wet van 5 juni 1975;*
- *de artikelen 568, derde lid, 1676, 1679 en 1704, 2, b), van het Gerechtelijk Wetboek;*
- *de artikelen 3, eerste lid, 6, 1131, 1134 en 1135 van het Burgerlijk Wetboek;*
- *voor zoveel als nodig, artikel 6, inzonderheid tweede lid, van het Europees verdrag inzake de internationale handelsarbitrage, opgemaakt te Genève op 21 april 1961, goedgekeurd bij de Belgische wet van 5 juni 1975.*

Aangevochten beslissingen

Het arrest verklaart het hoger beroep van de eiseres niet-gegrond en beslist dat de eerste rechter zich terecht zonder rechtsmacht heeft verklaard om van het geschil kennis te nemen, zulks op grond van al zijn redenen die geacht worden hieronder integraal te zijn weergegeven, en inzonderheid op grond:

" (…) dat artikel 26 van de overeenkomst van 1 maart 1984 de volgende bepaling bevat (vertaling uit het Engels):

'Deze overeenkomst valt onder de toepassing van de wetten van de Verenigde Staten van Amerika en van de Staat Californië, U.S.A.. Elk bezwaar of elke betwisting met betrekking tot deze overeenkomst, of de miskenning ervan, wordt, op louter verzoek van Coherent, ter arbitrage voorgelegd overeenkomstig de regels van de American Arbitration Association en de scheidsrechterlijke procedure zal plaatsvinden te Palo Alto, Californië, U.S.A. …';

(...) dat het verdrag van New York van 10 juni 1958 over de erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse scheidsrechterlijke uitspraken, goedgekeurd bij de Belgische wet van 5 juni 1975, bepaalt

- in artikel 2, §1, ervan:

'Iedere Verdragsluitende Staat erkent de schriftelijke overeenkomst waarbij partijen zich verbinden aan een uitspraak van scheidsmannen te onderwerpen alle of bepaalde geschillen welke tussen hen zijn gerezen of welke tussen hen zouden kunnen rijzen naar

aanleiding van een bepaalde al dan niet contractuele rechtsbetrekking en betreffende een geschil, dat vatbaar is voor de beslissing door arbitrage';

- in artikel 2, §3, ervan:

'De rechter van een Verdragsluitende Staat bij wie een geschil aanhangig wordt gemaakt over een onderwerp ten aanzien waarvan partijen een overeenkomst als bedoeld in dit artikel hebben aangegaan, verwijst partijen op verzoek van een hunner naar arbitrage, tenzij hij constateert, dat genoemde overeenkomst vervallen is, niet van kracht is of niet kan worden toegepast';

- in artikel 5, §1, ervan:

'De erkenning en tenuitvoerlegging van de uitspraak zullen slechts dan, op verzoek van de partij tegen wie een beroep op de uitspraak wordt gedaan, geweigerd worden, indien die partij aan de bevoegde autoriteit van het land waar de erkenning en tenuitvoerlegging wordt verzocht, het bewijs levert:

a) dat de partijen bij de in artikel 2 bedoelde overeenkomst krachtens het op hen toepasselijke recht onbekwaam waren die overeenkomst aan te gaan, of dat die overeenkomst niet geldig is krachtens het recht waaraan partijen haar hebben onderworpen, of - indien elke aanwijzing hieromtrent ontbreekt - krachtens het recht van het land waar de uitspraak werd gewezen';

- in artikel 5, §2, ervan:

'De erkenning en tenuitvoerlegging van een scheidsrechterlijke uitspraak kan eveneens worden geweigerd, indien de bevoegde autoriteit van het land waar de erkenning en tenuitvoerlegging wordt verzocht, constateert:

a) dat het onderwerp van geschil volgens het recht van dat land niet vatbaar is voor beslissing door arbitrage; of

b) dat de erkenning of tenuitvoerlegging van de uitspraak in strijd zou zijn met de openbare orde van dat land';

(...) dat de scheidsman of de rechter die heeft kennisgenomen van het probleem van de arbitreerbaarheid, eerst de wet moet bepalen die van toepassing is op de arbitrageovereenkomst, en vervolgens nagaan, of het voorgelegde geval, in het licht van die wet, via arbitrage kan worden beslecht;

(...) dat de eerste rechter geoordeeld heeft dat uit de bewoordingen van artikel 5.1, a, van het verdrag van New York de erkenning kan worden afgeleid van het beginsel van de contractuele autonomie op grond waarvan de partijen de toepasselijke wet vrij kunnen

kiezen, en dat de lex contractus, en niet de lex fori, bepaalt of een geschil arbitreerbaar is;

Dat hij heeft vastgesteld dat, aangezien de partijen duidelijk voor het Californische recht gekozen hebben en de arbitrageovereenkomst geldig was volgens het Californische recht, artikel 2 van het verdrag van New York de geadieerde rechtbank bijgevolg ertoe verplichtte de geldigheid van de arbitrageovereenkomst te erkennen;

(...) dat het hierboven aangehaalde artikel 2, § 3, van het verdrag van New York de rechtbanken van een verdragsluitende Staat, die op verzoek van een van de partijen, hebben kennisgenomen van een rechtsvordering betreffende een vraag waarover een arbitrageovereenkomst is opgemaakt, ertoe verplicht het geschil aan arbitrage te onderwerpen, tenzij ze constateren dat genoemde overeenkomst vervallen is, niet van kracht is of niet kan worden toegepast;

(...) dat de artikelen 2, § 3, en 5, § 1 en 2, van het verdrag van New York geen enkele ruimte bieden voor de toepassing van de eigen wet om te beoordelen of het geschil arbitreerbaar is, en dat die vraag geregeld moet worden bij de wet die op de overeenkomst van toepassing is;

Dat de arbitreerbaarheid van een geschil immers moet worden beoordeeld met inachtneming van criteria die verschillen naargelang de vraag betrekking heeft op, enerzijds, de geldigheid van de arbitrageovereenkomst, of, anderzijds, de erkenning en de tenuitvoerlegging van de uitspraak;

Dat, in het eerste geval, de arbitreerbaarheid bepaald wordt door wet die bevoegd is om te beslissen of de arbitrageovereenkomst, en meer bepaald het voorwerp ervan, geoorloofd is; dat het antwoord dus wordt gegeven door de lex contractus;

Dat het hier om de Californische wet gaat, waaraan de partijen de arbitrageovereenkomst hebben onderworpen;

Dat de arbitrageovereenkomst weliswaar onderworpen is aan de lex contractus wanneer zij wordt aangevoerd om de rechtsmacht van de nationale rechter af te wijzen, maar daarentegen onderworpen is aan de eigen wet van de rechter die van de vordering tot exequatur heeft kennisgenomen, wanneer zij als grondslag moet dienen voor een gedwongen tenuitvoerlegging.

Dat de te nemen beslissing, in het stadium waarin de gegrondheid wordt beoordeeld van een exceptie van onbevoegdheid die op grond van een arbitrageovereenkomst wordt opgeworpen, tot geen enkele handeling van gedwongen tenuitvoerlegging kan leiden, en dat het bijgevolg voldoende is dat de overeenkomst volgens de lex contractus rechtsgeldig is.

(...) dat [de eiseres] daartegen aanvoert dat artikel 5, 2, van het verdrag van New York weliswaar niet zegt welke wet de rechtbank moet toepassen om te bepalen of het geschil via arbitrage kan worden geregeld, maar uitdrukkelijk naar de lex fori verwijst voor de beoordeling van die arbitreerbaarheid in het stadium van de erkenning en de tenuitvoerlegging van de uitspraak;

Dat de eiseres van oordeel is dat een coherente interpretatie van het verdrag van New York zou gebieden dat de arbitreerbaarheid in het licht van dezelfde wet wordt beoordeeld, ongeacht in welk stadium van de procedure die vraag rijst, dus in het licht van de lex fori, waarnaar het verdrag van New York verwijst in het stadium van de tenuitvoerlegging van de uitspraak, aangezien de uitspraak niet ten uitvoer zou kunnen worden gelegd, waardoor de partijen in een aan rechtsweigering grenzende toestand zouden belanden.

(...) dat de eerste rechter terecht van oordeel was dat het hanteren van dezelfde wet om te beslissen over de geldigheid van een arbitrageovereenkomst en over de erkenning of de tenuitvoerlegging van de uitspraak, geenszins tot een meer coherente oplossing zou leiden, aangezien een op de lex fori gebaseerde regeling de geldigheid van het arbitragebeding eveneens laat afhangen naar gelang van de rechter die ze zal beoordelen;

(...) dat artikel 4 van de wet van 27 juli 1961 betreffende eenzijdige beëindiging van de voor onbepaalde tijd verleende concessies van alleenverkoop ontegenzeglijk bepaalt dat de concessiehouder die benadeeld wordt bij de beëindiging van een verkoopconcessie met uitwerking voor het gehele Belgische grondgebied of een deel ervan, in elk geval de concessiegever in België kan dagvaarden, hetzij voor de rechter van zijn eigen woonplaats, hetzij voor de rechter van de woonplaats of de zetel van de concessiegever, waarbij de Belgische rechtbank uitsluitend de Belgische wet zal toepassen en artikel 6 aan alle bepalingen van die wet een dwingend karakter verleent;

(...) dat, wanneer men het bij de regels van het interne recht houdt, de regel van de autonomie geenszins toestaat dat wordt afgeweken van normen van openbare orde of van dwingende normen;

(...) dat de internationale verdragen waarbij België partij is, evenwel voorrang hebben op de regels van het interne recht, voor zover die bepalingen directe werking in de interne rechtsorde hebben;

(...) dat sinds de inwerkingtreding van het verdrag van New York van 10 juni 1958 en van het verdrag van Genève van 21 april 1961 (Europees verdrag inzake de internationale handelsarbitrage), gelet op de voorrang van het internationale recht op het interne recht, het bijgevolg duidelijk is dat de concessiehouder zich niet langer kan onttrekken aan een arbitragebeding dat hij had aanvaard, indien de voorwaarden voor de toepassing van die

overeenkomsten vervuld zijn, omdat ze voorrang hebben op de interne wet van 1961, en omdat de regels ervan ambtshalve in het Belgische recht zijn opgenomen.

Dat het arrest van het Hof van Cassatie van 28 juni 1979, waarnaar [de eiseres] verwijst, niet werd uitgesproken in een geschil over een exceptie van onbevoegdheid, maar over de erkenning in België van een vreemde scheidsrechterlijke uitspraak.

Dat, anderzijds, [de verweerster] terecht aanvoert dat de voornoemde arresten van het Hof van Beroep te Brussel van 8 november 1994 en van 19 december 1986 ten onrechte door [de eiseres] worden aangevoerd, aangezien het in de beslechte gevallen gaat om concessies die vallen onder het Europese verdrag van Genève van 21 april 1961 dat, in tegenstelling tot het verdrag van New York, in zijn artikel 6, §2, in fine uitdrukkelijk bepaalt dat 'de rechter voor wie de zaak is aangebracht, de overeenkomst tot arbitrage niet kan erkennen indien, volgens de wet van de bevoegde rechter, het geschil niet voor beslechting door arbitrage vatbaar is'.

Dat de interpretatie van het arrest van het Hof van Cassatie van 22 december 1988 tot enige dubbelzinnigheid kan leiden wegens de formulering van het cassatiemiddel; dat genoemd arrest hoe dan ook niet op algemene wijze bevestigt dat de rechter die de geldigheid van de arbitrageovereenkomst beoordeelt, de arbitreerbaarheid van het geschil in het licht van de lex fori moet beoordelen;

(...) ten slotte dat de wet van 27 juli 1961 niet van interne openbare orde is, dat zij enkel dwingend is en a fortiori niet van internationale openbare orde;

Dat feit dat die wet een wet van politie en veiligheid is of een rechtstreeks toepasselijk karakter heeft, niet voldoende is om een exceptie van onbevoegdheid te rechtvaardigen, aangezien het arbitragebeding onder toepassing van het verdrag van New York valt.

(...) dat, hoewel de beslissing van het Hof van Beroep te Brussel van 19 december 1986, (die door [de eiseres] wordt aangehaald) – die aanleiding heeft gegeven tot het arrest van het Hof van Cassatie van 22 december 1988 – in het geval waarvan het kennisnam, en gelet op de omstandigheden van de zaak, een beding van plaats van uitvoering en rechtsmacht heeft geïnterpreteerd als een kunstgreep om aan de Belgische wet te ontsnappen, de eerste rechter, in onderhavig geschil, evenwel terecht heeft geoordeeld dat het beslissingscentrum en de zetel van de groep Coherent, het rechtstreekse aanspreekpunt van [de eiseres] in geval van problemen, in Californië gevestigd waren zodat er een werkelijke band was tussen de overeenkomst en Californië; dat de keuze van het recht van de Staat Californië dus geen kunstgreep was om de Belgische wet opzij te zetten en dat er dus geen sprake is van wetsontduiking".

Grieven

1. Eerste onderdeel

De arbitreerbaarheid van een geschil moet, ongeacht het stadium waarin die vraag rijst, nagegaan worden in het licht van de wet van de geadieerde rechter, aangezien die arbitreerbaarheid bepaalt wanneer de rechtsmacht van de hoven en rechtbanken van een Staat hun rechtsgeldig kan worden ontnomen.

Noch artikel 2, §3, noch artikel 5, §1 of 2, van het verdrag van New York van 10 juni 1958 over de erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse scheidsrechterlijke uitspraken sluiten uit dat de lex fori wordt toegepast op de vraag naar de beoordeling van de arbitreerbaarheid van het geschil in het stadium van de exceptie van onbevoegdheid; ze schrijven evenmin voor dat die kwestie uitsluitend wordt geregeld door de lex contractus.

Artikel 5, §2, a, van het verdrag van New York bepaalt daarentegen dat de erkenning en tenuitvoerlegging van een scheidsrechterlijke uitspraak kunnen worden geweigerd, indien de bevoegde autoriteit van het land waar de erkenning en tenuitvoerlegging wordt verzocht, constateert dat het voorwerp van het geschil volgens het recht van dat land niet vatbaar is voor beslissing door arbitrage.

Geen enkele bepaling van het verdrag van New York impliceert dat de arbitreerbaarheid van het geschil volgens verschillende criteria zou moeten worden beoordeeld, naargelang de vraag rijst in het stadium van de exceptie van onbevoegdheid of in het stadium van de erkenning en de tenuitvoerlegging van de uitspraak.

Een coherente interpretatie van de bepalingen van het verdrag van New York, inzonderheid van zijn artikelen 2 en 5, §2, a, vereist dat de arbitreerbaarheid van het geschil beoordeeld wordt in het licht van de lex fori, ongeacht in welk stadium van de procedure de vraag rijst.

Hieruit volgt dat het bestreden arrest niet naar recht heeft kunnen beslissen dat de arbitreerbaarheid van het geschil in dit geval beoordeeld moest worden in het licht van het Californische recht, de wet waaraan de partijen de arbitrageovereenkomst hebben onderworpen, en niet in het licht van de Belgische wet van 27 juli 1961, de lex fori, op grond waarvan te dezen het geschil niet via arbitrage kon worden geregeld (schending van de artikelen 2, inzonderheid (§,§) 1 en 3, en 5 van het verdrag van New York van 10 juni 1958, 568, derde lid, 1676, 1679 en 1704, 2, b), van het Gerechtelijk Wetboek, 4 en 6 van de wet van 27 juli 1961 betreffende eenzijdige beëindiging van de voor onbepaalde tijd verleende concessies van alleenverkoop).

2. Tweede onderdeel

De lex contractus beheerst de geldigheid van de arbitrageovereenkomst slechts voor zover de partijen vrij kunnen kiezen welke wet op het geschil van toepassing is.

De artikelen 4 en 6 van de wet van 27 juli 1961, die de concessiehouder de wettelijke bescherming willen bieden, zijn bepalingen die rechtstreeks toepasselijk zijn, ongeacht het door de partijen gekozen recht, aangezien de litigieuze concessie in België uitwerking heeft. Uit die bepalingen volgt met name dat een geschil betreffende de beëindiging van een concessie van alleenverkoop die in het hele Belgische grondgebied of in een gedeelte ervan uitwerking heeft, niet kan worden geregeld bij wege van een arbitrage die overeengekomen is vóór het einde van het contract en als doel of tot gevolg heeft dat een vreemde wet wordt toegepast.

Om de geldigheid van de arbitrageovereenkomst te beoordelen, moet de Belgische rechter bijgevolg de door de partijen gekozen wet afwijzen en onmiddellijk toepassing maken van de wet van 27 juli 1961, volgens welke wet het geschil niet via arbitrage kan worden geregeld, wanneer vaststaat dat de scheidsmannen niet verplicht zijn het Belgische recht, maar wel een vreemd recht toe te passen.

Ondanks de bewoordingen van een arbitragebeding moeten de Belgische hoven en rechtbanken zich bijgevolg bevoegd verklaren, wanneer het geschil dat aan arbitrage zou moeten worden voorgelegd, bedoeld is in artikel 4, tweede lid, van de wet van 27 juli 1961 en de arbitrageovereenkomst voorziet in de toepassing van een vreemd recht.

Noch het verdrag van Genève van 21 april 1961 - dat op dit geschil niet van toepassing is - noch het verdrag van New York van 10 juni 1958, willen verhinderen dat, ondanks de voorrang van hun bepalingen, de rechter m.b.t. de arbitreerbaarheid van het geschil verwijst naar de dwingende regels van de eigen wet.

Meer bepaald bevat het verdrag van New York van 10 juni 1958 geen enkele regel die de Belgische rechter zou verbieden onmiddellijk toepassing te maken van artikel 4 van de wet van 27 juli 1961, binnen de perken van het toepassingsgebied ervan, wanneer hij heeft kennisgenomen van een op een arbitragegeding gegronde exceptie van onbevoegdheid.

Door vast te stellen dat de arbitrageovereenkomst, die door de partijen voor het einde van het contract is gesloten, bepaalde dat de scheidsmannen het Californische recht moesten toepassen op de eenzijdige beëindiging van een concessie van alleenverkoop van onbeperkte duur die in België uitwerking heeft, zonder zelfs te vermelden dat de scheidsmannen de wet van 27,juli 1961 als wet van politie hadden moeten toepassen, heeft het bestreden arrest bijgevolg niet naar recht kunnen beslissen dat, krachtens het verdrag van New York, toepassing moest worden gemaakt van de, door de partijen gekozen, Californische wet, om de geldigheid van de arbitrageovereenkomst te

beoordelen en dat de eerste rechter, aangezien die wet arbitrage toestond, zich terecht zonder rechtsmacht heeft verklaard om van het geschil kennis te nemen (schending van de artikelen 2, inzonderheid [,§,§] 1 en 3, en 5 van het verdrag van New York van 10 juni 1958, 3, eerste lid, 6, 1131, 1134 en 1135 van het Burgerlijk Wetboek, 4 en 6 van de wet van 27 juli 1961 betreffende eenzijdige beëindiging van de voor onbepaalde tijd verleende concessies van alleenverkoop en, voor zoveel als nodig, 6, inzonderheid, § 2, van het verdrag van Genève van 21 april 1961).

III. BESLISSING VAN HET HOF

(…)

Beoordeling

Het arrest stelt vast, enerzijds, dat de partijen een contract betreffende een concessie van alleenverkoop hadden gesloten, die meer bepaald op het Belgische grondgebied uitwerking had, en onderworpen was aan de federale wetten van de Verenigde Staten van Amerika en aan de wetten van de Staat Californië en waarin was bedongen dat de geschillen door een scheidsman zouden worden beslecht, overeenkomstig de regels van de American Arbitration Association, en, anderzijds, dat het geschil betrekking heeft op de betaling van verschillende door eiseres gevorderde vergoedingen ten gevolge van de beëindiging van het contract.

Artikel 2.1. van het verdrag van 10 juni 1958 over de erkenning en tenuitvoerlegging van buitenlandse scheidsrechterlijke uitspraken, opgemaakt te New York, geratificeerd bij de wet van 5 juni 1975, bepaalt dat iedere Verdragsluitende Staat de schriftelijke overeenkomst erkent waarbij partijen zich verbinden aan een uitspraak van scheidsmannen te onderwerpen alle of bepaalde geschillen welke tussen hen zijn gerezen of welke tussen hen zouden kunnen rijzen naar aanleiding van een bepaalde al dan niet contractuele rechtsbetrekking en betreffende een geschil, dat vatbaar is voor de beslissing door arbitrage.

Artikel 2.3. van dat verdrag bepaalt dat de rechter van een Verdragsluitende Staat bij wie een geschil aanhangig wordt gemaakt over een onderwerp ten aanzien waarvan partijen een overeenkomst als bedoeld in dit artikel hebben aangegaan, partijen op verzoek van een hunner naar arbitrage verwijst, tenzij hij constateert

dat genoemde overeenkomst vervallen is, niet van kracht is of niet kan worden toegepast.

De verwijzingsverplichting geldt enkel voor geschillen die via arbitrage kunnen worden geregeld.

Artikel 2 vermeldt niet op grond van welke wet de rechter de arbitreerbaarheid van het geschil moet nagaan. Die verdragsbepaling stelt de rechter in staat de vraag te beoordelen volgens de lex fori en te bepalen in hoeverre, in bepaalde aangelegenheden, arbitrage kan worden toegestaan.

Wanneer de arbitrageovereenkomst, zoals in deze zaak, aan een vreemde wet is onderworpen, moet de rechter die kennisneemt van een exceptie van rechtsmacht, de arbitrage uitsluiten wanneer het geschil krachtens de lex fori niet aan de rechtsmacht van de nationale rechter mag worden onttrokken.

Het bestreden arrest dat oordeelt dat “de artikelen 2, § 3, en 5, §§ 1 en 2, van het verdrag van New York geen enkele ruimte bieden voor de toepassing van de eigen wet om te beoordelen of het geschil arbitreerbaar is, en dat die kwestie geregeld moet worden bij de wet die op de overeenkomst van toepassing is”, verantwoordt de beslissing om zich, met bevestiging van het beroepen vonnis, zonder rechtsmacht te verklaren om van het geschil kennis te nemen, niet naar recht.

Het onderdeel is gegrond.

Over de vordering om verweerster te doen veroordelen in de kosten van de betekening van de memorie van wederantwoord:

Zoals de eiseres staande houdt, werd de grond van niet-ontvankelijkheid ten onrechte opgeworpen waardoor de eiseres de kosten voor de betekening van een memorie van wederantwoord diende te betalen.

Dictum

Het Hof,

Vernietigt het bestreden arrest.

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van het vernietigde arrest.

Veroordeelt de verweerster in de kosten van de betekening van de memorie van wederantwoord.

Houdt de overige kosten aan en laat de uitspraak daaromtrent aan de feitenrechter over.

Verwijst de zaak naar het Hof van Beroep te Bergen.

Aldus geoordeeld door het Hof van Cassatie, eerste kamer, te Brussel, door afdelingsvoorzitter Claude Parmentier, de raadsheren Didier Batselé, Albert Fettweis, Daniel Plas en Philippe Gosseries, en in openbare terechtzitting van zestien november tweeduizend en zes uitgesproken door afdelingsvoorzitter Claude Parmentier, in aanwezigheid van advocaat-generaal André Henkes, met bijstand van griffier Marie-Jeanne Massart.

Vertaling opgemaakt onder toezicht van afdelingsvoorzitter Edward Forrier en overgeschreven met assistentie van griffier Philippe Van Geem.

De griffier, De afdelingsvoorzitter,